

IMPORTANȚA PROCESULUI PARTICIPATIV ÎN CONTEXTUL EVALUĂRII PROIECTELOR

PARTICIPATORY APPROACH IN THE CONTEXT OF PROJECT EVALUATION

Violeta BULAT, ORCID: 0000-0002-6261-445X
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău,
Chișinău, Republica Moldova

CZU: 37.091.279.7:001.891

e-mail: violeta_bulat@yahoo.com

In the educational context, project evaluation should, in principle, be democratic and participatory, and understood as a continuous learning process that can highlight weaknesses by involving different stakeholders. To achieve a comprehensive analysis of the entire intervention context of a project it is not enough to collect and assess data from a single external perspective. Appropriate evaluation methods offer the possibility to integrate different views and avoid monopolising the evaluation process per se. “Evaluating a project is not a control and technical revision exercise. Evaluation is a social process, not a metrological process.” (Joachim Herrmann and Christoph Höfer, 1999, p. 102) When understood in this way, evaluation itself has an educational effect; it cannot be seen independently of the educational process. Just as learning brings the cause-effect relationship of learning into question and transfers it into reflective circles, so evaluation becomes a social process of new learning experiences and has an additional effect on the projects evaluated.

Keywords: project, participatory process, project evaluation, participatory evaluation.

În contextul educațional, evaluarea unui proiect ar trebui să fie în principiu una de tip democratic și participativ, fiind înțeleasă ca un proces continuu, care poate scoate la iveală punctele slabe prin implicarea diferitor părți interesate. Astfel, să se ajungă la o analiză cuprinzătoare a întregului context de intervenție a unui proiect. Nu este suficient să se colecteze și să se evalueze datele dintr-o singură perspectivă externă. Metodele adecvate de evaluare oferă posibilitatea de a integra diferite păreri și evit monopolizarea procesului de evaluare. “Evaluarea unui proiect nu este un instrument de revizuire tehnică și de control. Evaluarea este un proces social, nu un proces metrologic.” (Joachim Herrmann și Christoph Höfer, 1999, p. 102). Înțelesă în acest fel, evaluarea în sine are un efect educativ; ea nu poate fi privită în mod independent de procesul educațional. Așa cum educația face ca relația cauză-efect a învățării să fie pusă în discuție și transferată în cercuri reflexive, tot așa și evaluarea devine un proces social a unor noi experiențe de învățare și are un efect suplimentar asupra proiectelor evaluate.

Cuvintele-cheie: proiect, proces participativ, evaluarea proiectelor, evaluarea participativă.

INTRODUCERE

Prin evaluarea participativă se înțelege implicarea în mod activ a diferitor părți interesate la toate etapele de evaluare a unui proiect. Cu cât sunt mai complexe proiectele,

cu atât mai dificilă devine evaluarea lor. Deși intervențiile complexe promit o eficacitate ridicată, specificul măsurilor individuale și succesele acestora pot fi doar parțial identificate cu ajutorul unor instrumente de evaluare standardizate. În cazul evaluării participative, se aplică o abordare orientată spre participare. Aici, întregul proces de evaluare este conceput împreună cu echipa de proiect. Părțile interesate a unui proiect sunt implicate în selectarea instrumentelor de evaluare adecvate și în elaborarea întrebărilor de evaluare. Părțile interesate participă la definirea problemei, precum și la conceperea și asigurarea calității evaluării. Acest lucru oferă un cadru indispensabil de asigurare a calității procesului de evaluare, în cadrul căruia experiențele de lucru din cadrul proiectului au o influență semnificativă asupra instrumentelor de măsurare. Rezultatul reflectă astfel o perspectivă comună, bazată pe valori și validare științifică, a tuturor participanților din cadrul unui proiect.

Evaluarea trebuie văzută ca pe o oportunitate pentru o participare extinsă a părților interesate și de pluralitate a opiniilor. Acest lucru elimină distincția dintre diferite funcții din cadrul proiectului evaluat și duce la conștientizarea propriilor acțiuni, sugestii de schimbare și apariția unor soluții comune de îmbunătățire constatată, devenind un imbold de reflecție profundă. În prezent, mulți evaluatori prin metodologiile de evaluare utilizate încearcă să asigure participarea părților interesate, deși nu este elementul dominant, doar că în grade diferite. O evaluare realizată în mod profesionist se caracterizează prin faptul că respectă anumite standarde.

DATE ȘI METODE

Analizând literatura de specialitate, vedem că tot mai mulți autori consideră că implicarea părților interesate este importantă pentru implementarea cu succes a unei evaluări și pentru utilitatea rezultatelor acestora [5, p.103-105]. Pentru a-i putea implica într-o evaluare, părțile interesate trebuie mai întâi să fie identificate corect. Odată ce acestea au fost identificate și perspectivele lor diferite au fost aduse la masa discuțiilor, urmează cea mai importantă acțiune, și anume luarea în considerare a acestor păreri.

Cercetarea are caracter teoretico-fundamental și vizează importanța procesului participativ în contextul evaluării proiectelor.

Implicarea părților interesate în procesul de evaluare prezintă o serie de beneficii, cum ar fi:

- Crește gradul de acceptare și de sprijin pentru procesul de evaluare și poate crea un anumit sentiment de apartenență, ceea ce sporește șansele pentru o implementare ulterioară a rezultatelor evaluării.
- Prin implicarea unui număr cât mai mare de părți interesate, interesele pot fi mai bine echilibrate, iar poziția dominantă a clientului poate fi redusă.
- Participarea activă a părților interesate evită ca acestea să fie considerate drept «furnizori de date», ci parteneri egali cu interese complementare.
- Având în vedere că se poate presupune că părțile interesate au o cunoaștere cuprinzătoare a contextului de evaluare, precum și a obiectului care urmează să fie evaluat

(politici, programe, proiecte etc.), se pot valorifica cunoștințele valoroase din interior pentru evaluare și, astfel, se poate spori consistența și validitatea rezultatelor.

- Comunicarea intensă între evaluatori și părțile interesate facilitează extinderea continuă a strategiei de evaluare, precum și a instrumentelor utilizate, la condițiile de schimbare contextuale pe parcursul evaluării.

- Nu trebuie uitat faptul că implicarea părților interesate în procesul de evaluare le poate ajuta să dobândească noi perspective asupra obiectului care urmează să fie evaluat și a contextului acestuia, să înțeleagă mai bine anumite aspecte și să dezvolte noi idei.

- În cele din urmă, participarea la o evaluare poate duce, de asemenea, la dezvoltarea unei atitudini pozitive față de evaluări în general, sau chiar la dobândirea de competențe de evaluare care pot fi utilizate în evaluările viitoare sau în activitatea programului.

Pe lângă nenumăratele beneficii, implicarea părților interesate prezintă și anumite riscuri, cum ar fi:

- Părțile interesate au posibilitatea de a influența în mod semnificativ punerea în aplicare a unei evaluări. Aceștia o pot sprijini sau împiedica prin rezistență pasivă, de exemplu, prin refuzul de a participa la interviuri, sondaje sau alte forme de implicare, sau chiar prin mobilizarea activă împotriva unei evaluări.

- Participarea părților interesate este asociată cu presupunerea că orice temere sau preocupare care ar putea conduce la o nouă evaluare va fi înlăturată.

- Astfel de abordare face posibilă înregistrarea unor așteptări variate cu privire la procesul de evaluare, a unor scopuri specifice pentru care urmează să fie utilizate rezultatele și a unor perspective diferite asupra obiectului evaluării.

Pentru a utiliza avantajele unei abordări participative fără a face abstracție de pretenși de obiectivitate științifică a unei evaluări, este important să se (1) respecte standardele științifice și profesionale, (2) să se satisfacă nevoile de formare a evaluatorilor, (3) să se țină cont cât mai mult posibil de interesele diferite ale părților interesate, (4) să se asigure caracterul științific al evaluării și (5) să se asigure utilitatea acesteia pentru clienți/părți interesate.

Această abordare nu poate fi aplicată ca un șablon pentru toate tipurile de evaluări externe. Intensitatea cu care părțile interesate sunt implicate într-o evaluare depinde de scopul evaluării și, în strânsă legătură cu aceasta. Evaluatorii și părțile interesate își asumă roluri aproape complementare în această abordare. În timp ce evaluatorii contribuie cu cunoștințele lor metodologice, cu abilitățile de facilitare, cu experiența și expertiza lor în materie de evaluare, părțile interesate oferă cunoștințele lor tehnice și concrete despre situație, precum și cunoștințele lor precise despre programul/ proiectul care urmează să fie evaluat.

Figura 1 prezintă funcțiile evaluatorilor și ale altor părți interesate în funcție de fiecare fază a procesului de evaluare. Într-un mod simplificat, conceptul tipic ideal al unei evaluări poate fi împărțit în trei faze: elaborarea proiectului, colectarea și analiza datelor și procesul de evaluare [4, p.273].

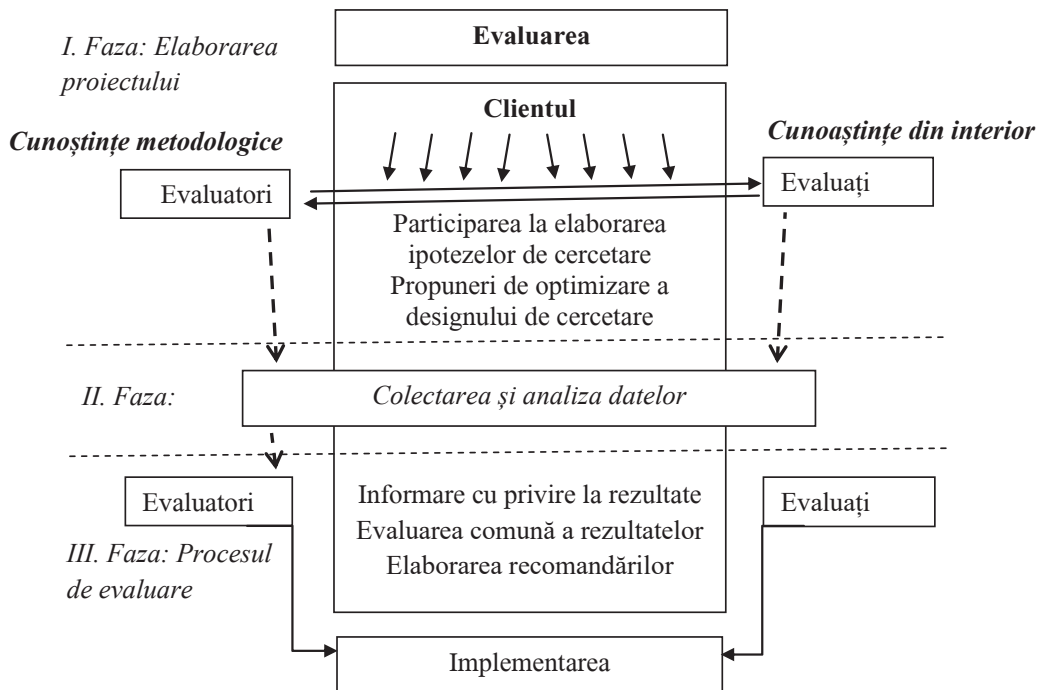

Figura 1. Abordarea de evaluare participativă

Sursa: Modelul CEval Stockman 2006, p. 273

În evaluările sumative, aceste faze reprezintă o succesiune mai mult sau mai puțin cronologică. În cazul evaluărilor formative, acestea trebuie înțelese ca niște cicluri repetitive, adică rezultatele sunt reflectate imediat pentru dezvoltarea ulterioară a proiectului și a concepției de evaluare, iar fazele sunt parcurse în mod repetat.

În prima fază a elaborării conceptului de proiect intră în joc cunoștințele metodologice ale evaluatorilor. În cooperare activă cu părțile interesate, aceștia elaborează întrebările de evaluare, criteriile de evaluare, strategia generală a proiectului și conceptul corespunzător, inclusiv metodele care urmează să fie utilizate, pe baza cunoștințelor lor de specialitate și de pe teren. Implicarea activă a părților interesate în faza de concepere se concentrează în principal pe elaborarea obiectivelor evaluării și a teoriei schimbării, pe definirea criteriilor de evaluare și, într-o măsură limitată (atâta timp cât natura științifică a proiectării nu este compromisă), pe dezvoltarea abordării metodologice.

În cea de-a doua fază, evaluatorii efectuează colectarea și analiza datelor conform designului elaborat anterior. În acest proces, părțile interesate joacă un rol special ca furnizori de informații. În acest fel, diferitele perspective și opinii sunt înregistrate pentru a obține o imagine de ansamblu a proceselor, structurilor și efectelor care urmează să fie evaluate, care este cât mai detaliată posibil și, prin urmare, cât mai aproape de

realitate. Pe parcursul întregului proces, evaluatorii informează în permanență părțile interesate implicate cu privire la progresul și la stadiul întregului proces (de exemplu, în mod informal sau prin intermediul unor ateliere de lucru cu părțile interesate), pentru a asigura implicarea acestora. Pregătirea și analiza datelor, precum și colectarea datelor, sunt responsabilitatea evaluatorilor. Procesul de evaluare a proiectelor trebuie să i-a în calcul neapărat cerințele științifice, motiv pentru care trebuie aplicate standarde adecvate în colectarea, analiza și interpretarea datelor. Această tensiune între caracterul științific și aplicabilitate necesită clarificarea unor serii de întrebări înainte de orice evaluare. Aceste întrebări trebuie să scoată în evidență beneficiile părților implicate.

În cea de-a treia fază finală, rezultatele astfel prelucrate pot fi discutate și analizate în comun de toate părțile interesate, evaluatorii asumându-și rolul de moderatori. Alternativ, o evaluare deja realizată de evaluatori poate fi prezentată părților interesate pentru discuții. Pe această bază, pot fi elaborate în comun strategii pentru dezvoltarea ulterioară a proiectelor. Cu toate acestea, implementarea acestor strategii depinde de părțile interesate și de organizațiile lor.

Implicarea participativă într-o evaluare se concentrează în principal pe fazele de concepere și interpretare. Obiectivele unei evaluări, criteriile de evaluare și, într-o anumită manieră (atâta timp cât nu este compromisă științificitatea concepției), metodologia poate fi stabilită în mod participativ și reprezintă liniile directoare ale evaluării. Pe de altă parte, colectarea și analiza informațiilor este sarcina evaluatorilor în cadrul unui proces științific empiric. Evaluarea rezultatelor poate fi realizată, desigur, împreună cu clienții și cu diferite părți interesate. Utilizarea constatărilor prezentate de o evaluare și punerea lor în aplicare în activități este responsabilitatea exclusivă a clienților sau a celorlalte părți interesate. Spre deosebire de sistemele de management al calității, evaluatorul, mai ales dacă este recrutat din exterior, nu face parte din procesul de implementare. În cel mai bun caz, evaluatorul face recomandări pentru care clientul și părțile interesate sunt responsabili de implementare. Evaluatorul nu poate influența aceste procese.

REZULTATE

Evaluarea participativă schimbă rolul evaluatorului într-un mod fundamental; aceasta nu îi atribuie evaluatorului doar sarcina de a colecta date științifice. Mai mult, sarcina sa este de a aduce cât mai mulți participanți și persoane vizate, precum și perspectivele acestora, într-un proces de negociere comunicativ. În acest proces, al cărui moderator este, întrebările puse de el, metodologia aplicată, abordarea problemelor, și, în cele din urmă, rezultatul final sunt acceptate de comun acord. Evaluatorul recunoaște și abordează conflictele. Abilitățile sale de negociere sunt esențiale pentru rezultatul final. Pentru ca toată lumea să poată contribui este nevoie de cunoașterea unor metode adecvate, inclusiv a metodelor vizuale sau creative. Acest lucru devine necesar mai ales atunci când cei implicați în procesul de evaluare provin din culturi, medii educaționale sau limbi de origine diferite. Acest lucru completează stilul clasic de colectare a datelor și necesită ca evaluatorul să fie mai atent la diferite poziții, ierarhii și opinii. Evaluatorul

poartă responsabilitatea pentru procesului de evaluare și trebuie întotdeauna să-și asume capacitatea de a găsi un echilibru între deschidere și abordarea orientată spre obiectiv. Credibilitatea sa personală este demonstrată prin luarea în serios a fiecărei situații de îngrijorare și prin echilibru între păreri.

Evaluatorul garantează părților interesate un grad maxim de participare, fără a pierde din vedere termenul limită și limitele financiare. În acest fel, evaluatorul se asigură că elementele comune ale evaluării sunt utile pentru diferite părți interesate și, astfel, conduc la efecte concrete. În cele din urmă, sarcina evaluatorului este de a face raportul final coerent, adică de a reda atmosfera generală a procesului de implementare a proiectului evaluat. În acest caz, sunt necesare competențe cum ar fi:

- *Advocacy*: căutarea și implicarea cât mai multor părți interesate în procesul de evaluare.
- *Competența de negociere*: elucidarea diferitelor perspective și crearea unor modele comune de evaluare
- *Competența metodologică*: oferirea de metode adecvate de colectare a datelor de evaluare pentru diferite grupuri interesate.
- *Competența democratică*: menținerea unui cadru democratic de bază prin dialog și valori comune.
- *Competența estetică*: conceperea unui raport final care să reflecte caracteristicile procesului de evaluare, dinamica de implementare a proiectului evaluat, atmosfera, diferențele și alte particularități a procesului de evaluare.

CONCLUZII

Evaluarea participativă are consecințe. Cei implicați în acest proces primesc răspunsuri la propriile lor întrebări și pot astfel să acționeze în mod corespunzător. Spre deosebire de multe evaluări care furnizează statistici și cifre impresionante, dar care rămân fără urmări, abordarea evaluării participative este concepută pentru a oferi recomandări și implementarea lor comună.

Referințe:

1. Fitzpatrick, J.L. An introduction to context and its role in evaluation practice, 2012.
2. Herrmann, J. și Höfer, C. Evaluarea în școală - Evaluarea învățământului. Informații și materiale practice, 1999.
3. Patton, M.Q. Utilization-Focused Evaluation. Thousand Oaks:Sage, 2008.
4. Stockman, R. Evaluation und Qualitätsentwicklung, 2006.
5. Weiss, C. H. Evaluation research: Methods for assessing program effectiveness. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1998.